

ДИТЯЧА МУЗИКА ТА МУЗИКА ДЛЯ ДІТЕЙ ВОЛОДИМИРА ЗУБИЦЬКОГО

У статті розглядається дитяча музика та музика для дітей сучасного українського композитора Володимира Зубицького. Для дослідження обрано цикли п'єс: Дитячі сюїти № 1 та № 3 «Українська» для баяна соло, музика для ансамблю баянів («Українські танці») та оркестру баянів («Портрети композиторів»). У процесі методико-теоретичного аналізу виявляються особливості музичної мови, новаторство фактурних рішень, розглядаються складнощі виконавських завдань.

Ключові слова: баянний репертуар, музика для дітей, дитячі сюїти, ансамбль баянів, Володимир Зубицький.

Постановка проблеми. Проблема пошуку та вивчення нового, високохудожнього музичного репертуару завжди є актуальною для викладачів фахових дисциплін у школах, педагогічних училищах та вишах. Особливу цінність складають опуси вітчизняних авторів, зокрема циклічні твори.

Володимир Данилович Зубицький (1953) належить до когорти видатних композиторів-баяністів світу. Музика митця характеризується яскравою концертністю, відбиває справжній симфонічний характер мислення автора та свідчить про збереження глибинних національних традицій, які органічно поєднуються з сучасними техніками письма. Добре знайомий український композитор уже багато років мешкає в Італії, на батьківщині «лучезарного маестро» Джоаккіно Россіні у місті Пезаро. Проте всією своєю багатогранною творчістю музикант В. Зубицький виявляє належність до вітчизняної композиторської та виконавської школи. Про це яскраво свідчать блискучі прем'єри в Україні двох його масштабних творів: опери «Палата № 6» та фольк-симфонії «Чумацький Шлях», які відбулися у 2006 та 2012 рр. і стали визначними подіями мистецького життя.

Баянні опуси Володимира Зубицького вже понад тридцять років мають надзвичайну популярність у навчальному середовищі, виконуються на різного рівня конкурсних змаганнях. Так, професор Анатолій Семешко вказує, що з 1975 року починається тріумфальна хода «Карпатської сюїти», до якої пізніше приєднуються дві Сонати, дві Партити, ціла низка інших творів для баяна-solo. Знайомий київський педагог зазначає, що ця музика стала суперпопулярною на всіх континентах.

У доробку композитора твори для баяністів різного рівня підготовки – від початківців до концертуючих виконавців. Проте особливою ланкою творчості композитора є дитяча музика. Під поняттям «дитяча музика» зазвичай розуміють, з одного боку, твори для дітей, з іншого – твори з дитячою образністю, а також твори про дітей. Між ними не існує чіткого розмежування, оскільки незалежно від мети створення дитячої музики в ній розкривається світ дитинства. Проте відмінності можуть визначатися рівнем її опанування та комплексом професійних завдань, які виникають

при розучуванні того чи іншого твору.

Як концертуючий виконавець, блискучий баяніст сучасності Володимир Зубицький усвідомлює, що освоєння сучасного, насиченого складною музичною мовою, нестандартними засобами гри репертуару є непростим завданням для музиканта, а інтерпретація музики сьогодення потребує як технічної досконалості, так і багатьох інших професійних умінь. Відомий музичний педагог Л. Баренбойм, зокрема, зазначав, що «істинний композитор (у тому числі, який пише для дітей і юнацтва) іде й повинен іти дещо попереду того, до чого вже дійшла масова свідомість і що уже стало стійким і спрощеним» [2, с. 28].

Мета та завдання публікації полягає у виявленні значення дитячих циклів композитора в сучасному дитячому педагогічному репертуарі та дослідженні їх комунікативних особливостей.

Аналіз наукових джерел, виклад основного матеріалу. Творчість В. Зубицького неодноразово ставала об'єктом наукових розвідок і досліджень. Аналізувалися як окремі твори різних жанрів, зокрема симфонічні (М. Гордійчук, О. Зінкевич, В. Іванченко, Г. Конькова, М. Копиця, А. Скрипник), хорові (Ю. Чекан, О. Чекан), бандурні (Н. Морозевич), так і стильові напрями баянної творчості композитора (А. Гончаров, І. Єргієв, Д. Кужелев, В. Князєв, А. Сташевський та інші). Проте вивченню такої важливої складової творчості композитора, як дитяча музика, поки що не приділено належної уваги.

Введення молодих музикантів у світ сучасного мистецтва В. Зубицький здійснює через створення циклічних творів, призначених саме для них. У доробку композитора як альбоми для початківців («Портрети композиторів» (1988), «Impressions» (1988), «Три п'єси у народному стилі» (1994), «Сюїта в трьох частинах» (1994), «Українські танці» (1995), так і твори середнього рівня складності (дитячі сюїти (1972, 1987, 1987), «Болгарський зошит» (1987)). Більшість з них уже стали репертуарними в баянному класі. Так, дитячі сюїти і «Болгарський зошит» у педагогічному середовищі одержали назву «зошитів», ймовірно, з огляду на те, що п'єси цих циклів, як аркуші з альбому, можуть виконуватися окремо.

Початковий етап навчання гри на баяні у творчості В. Зубицького в основному представлений п'єсами для ансамблевого музикування. Зокрема, це збірки, написані на замовлення німецького видавництва «Ralf Jung» («Сюїта у трьох частинах», 1994, «Три п'єси у народному стилі», 1994, «Українські танці», 1995), які призначені для дуету баянів (акордеонів). Про свою пристрасть до ансамблевої гри композитор неодноразово висловлювався у своїх інтерв'ю. Безумовно, паростки цієї діяльності були закладені ще в дитинстві композитора, коли самодіяльний родинний квартет Зубицьких виступав на «знаменських» сімейних вечорах (дитинство Володимира проходило у м. Знам'янка Кіровоградської області). Ансамблеве музикування домінувало також і в музичній педагогіці В. Мотова, в класі якого у Москві, в училищі ім. Гнесіних, навчався юний Володимир.

У мініатюрах, написаних для баяністів-початківців, композитор Зубицький

звертається до фольклорних джерел. Так, у нескладних п'єсах збірки «Українські танці» В. Зубицький використовує мелодії відомих українських пісень «Коло мої хати зацвіли блавати» (№ 1), «А ми просо сіяли» (№ 3), «Ой Марічко» (№ 5) та інші. Мініатюри циклу «Три п'єси у народному стилі» спираються на жанри веснянки, колискової, плясової. Як зазначає Г. Нейгауз, «робота над художнім образом повинна починатися одночасно із початковим навчанням..., для цього особливо рекомендується користуватися народними мелодіями, в яких емоційно-поетичне начало виявляється набагато яскравіше, ніж навіть у найкращих інструктивних творах для дітей» [5, с.18].

Знайомство маленьких баяністів зі стилями видатних музикантів минулого відбувається в сюїті «Портрети композиторів» (для дитячого оркестру баянів, 1988). У шести її частинах початківці мають змогу через творчість В. Зубицького (стилізація) долучитися до образності музики М. Мусоргського, С. Прокоф'єва, А. Вівальді, Й. Баха, Ж. Бізе, І. Стравинського, П. Чайковського.

Слід сказати, що використання ансамблевого музикування на початкових етапах є дієвою формою навчання. Окремо взяті нескладні партії кожного з виконавців у такому поєднанні створюють завершене художнє ціле. Використання доступних народних мелодій, відомих фольклорних жанрів у поєднанні із залученням дітей до групового дійства дає чудовий результат: діти з задоволенням музикують, водночас отримуючи початкові ігрові навички.

Першим кроком у пошуках нової музичної мови, яка повною мірою виявилася у великих концертних творах В. Зубицького («Слов'янській сонаті», «Шести медитаціях по Ш. Бодлеру», «Фатум» сонаті та інших), стала Дитяча сюїта № 1 для баяна соло, присвячена Миколі Різолу. Вона була написана на початку 1970-х років ще студентом Московського музичного училища ім. Гнесіних і вперше виконана В. Зубицьким на вступному іспиті з фаху до Київської консерваторії за спеціальністю баян (1971). Надалі Дитяча сюїта № 1 поповнила репертуар концертуючих баяністів, зокрема, була включена до збірки «Грає Володимир Бесфамільнов» (М., 1983). У цьому творі, створеному ще досить традиційними композиторськими засобами, вже використані прийоми, що згодом стануть характерними для «баянного стилю» композитора.

Слід зазначити, що звернення до жанру сюїти певною мірою було зумовлене даниною наявним в той час пріоритетам у сфері баянного педагогічного репертуару. Так, у 1950 – 80-х роках виникає ціла низка оригінальних циклічних творів для баяна російських та українських композиторів. Серед них особливе місце належить шести Дитячим сюїтам російського композитора Владислава Золотарьова (1968 – 1974), який, за висловом самого В. Зубицького, був сучасним композитором, що найбільш позитивно вплинув на його творчість. «Завдяки його музиці, – зізнається український композитор, – я відкрив для себе новий інструмент,... став щасливим свідком зародження баяна як академічного інструмента» [3, с. 7].

Кожна з п'єс Дитячої сюїти № 1 Володимира Зубицького ставить певні завдання перед музикантом, що спрямовані на розвиток визначених навичок і прийомів гри. У цілому вона становить програму академконцерта, яка охоплює етюд, поліфонію і дві

п'єси, а вся разом складає крупну форму. Образна яскравість циклу робить його привабливим для виконання. Як зазначає І. Алексєєв, «розуміння художнього твору перебуває у тісному зв'язку з емоційним відголосом виконавця на зміст твору. Учень буде любити тільки ті твори, образи яких йому зрозумілі й активно діють на його емоції» [1, с. 28]. Зручність, «баянність» фактурного викладу Дитячої сюїти № 1 надає можливість вивчати її найбільш підготовленим технічно учням музичних шкіл, спеціалізованих дитячих музичних шкіл, студентам перших курсів музичних училищ.

До наступних дитячих сюїт композитор звернувся тільки через п'ятнадцять років після написання першої: у 1987 році він створює Другу і Третю дитячі сюїти та Болгарський зошит.

Активна, жива ритміка, що виявилася вже в Першій дитячій сюїті, знайшла продовження в дитячій сюїті № 3 «Українській». Цей твір, присвячений Володимиром Зубицьким своєму першому вчителю О. Усатюку, вирізняє особливе ритмічне різнобарв'я. Слід зазначити, що взагалі пошуки у сфері ритму є однією з найважливіших рис музики ХХ століття. Так, О. Мессіан визначає, що «ритмічна музика та, що нехтує повторення, квадратність і симетричне ділення, яка надихається природними рухами, вільними і нерівними по тривалості. Її мета – відчуття слухачем потрясіння, шоку від того, як це гарно, усвідомлення, що музика його зворушує» [4, с. 214].

Загалом «Українська» сюїта № 3 розрахована вже на досить підготовленого виконавця. Наче вихоплені з народного музикування, елементи тематизму фольклорних першоджерел розгортаються тут у перемінних розмірах, синкопованих формулах, фактурному розмаїтті. Разом із задачами технічного і звукового плану вона висуває досить складне художнє завдання – відтворення національного у різних його проявах: від далекого минулого, вічного («дума») до сьогодення.

Слід зазначити, що жанр традиційної народної обробки для баяна ніколи не приваблював В. Зубицького. Так, в одному зі своїх інтерв'ю композитор-баяніст зізнався, що практично ніколи не грав на естраді баянних обробок народних пісень і танців, це було й залишається непохитною позицією музиканта.

Написані для багатотембрового готово-виборного баяна Дитячі сюїти мають багато знахідок у галузі фактури. Поліплановість звукових прошарків (часто триголосся, в якому кожний з голосів має свою окрему лінію розвитку) розкриває нові яскраві темброві можливості інструмента. За визначенням відомого харківського баяніста та педагога О. Міщенка, багатоплановість та звукова перспектива – це не штучне виділення головного голосу, а раціональна збалансованість фактурних пластів, що створює ефект стереофонічності, коли ми ясно чуємо кожен фактурну лінію на одній із клавіатур баяна та їх одночасне злиття в багатшаровий, об'ємний, барвистий моноліт. Збагаченню звукової палітри сприяють і ретельно виписана автором регістровка, фактурна та гармонічна насиченість, широке використання таких баянних прийомів гри, як різновиди вібрато, тремоло міхом, гліссандо. Хоча певні з них і викликають складнощі у виконанні, проте блискуче знання баяна дозволило автору

розташувати фактурні комплекси максимально зручно.

Слід відзначити, що Дитячі сюїти В. Зубицького не є музикою для початківців. Дитячі за образністю (відсутній негатив), вони є достатньо складними для вивчення дітьми в класі ДМШ. Окремо взяті прийоми гри, використані в цих творах, на певному етапі навчання в дитячій музичній школі можуть бути опановані. Проте поєднання багатьох специфічних виконавських засобів у межах однієї п'єси є перешкодою до введення Дитячих сюїт В. Зубицького до репертуару баяністів-початківців. Виконання окремих мініатюр з цих циклів може бути доступним достатньо підготовленим учням ДМШ, вихованцям середніх спеціальних музичних шкіл, тому частіше мініатюри з Дитячих сюїт належать до переліку «конкурсних» творів цієї вікової групи або до училищного репертуару. Водночас виконання сюїтних циклів у цілому ставить інші завдання перед баяністом. Труднощі опанування великої форми, розуміння художньої концепції твору під силу вже зрілим музикантам. Тому в такому обсязі виконання стає доступним на рівні середніх спеціальних та вищих музичних закладів.

Виховання сучасного відчуття ритму, який є основним компонентом музичної мови сьогодення, є головним завданням виконавця. Застосування неординарних ритмічних формул у поєднанні з українським мелосом стало тим новим, що характеризує сучасний стиль В. Зубицького. На початковому етапі вивчення творів композитора така ритміка видається складною. Проте у процесі опанування матеріалу виявляється, що майстерно вплетена в музичну тканину, вона виявляється доступною для «освоєння» молодими виконавцями.

Висновки. Готуючи майбутнього виконавця, композитор Володимир Зубицький поступово вводить баяністів у світ сучасної гармонії, фактури, специфічних засобів і прийомів гри. При цьому митець долає одну з найбільш гострих репертуарних проблем: розрив між інтонаційною мовою інструктивної музичної літератури, яку використовують у педагогічній роботі, й мовою сучасної прогресивної музики. Близька й зрозуміла яскрава образність, створена за допомогою використання виразного тематизму, ритмічної багатоплановості, регістрової барвистості, віртуозних технічних прийомів, масштабних акордових побудов, широкого артикуляційного спектру і т. ін., є запорукою популярності цієї музики у молодих музикантів. Комплекс «знайомого і нового», насиченість творів сучасними баянними звуковими ефектами є складовими того успіху, який має музикант В. Зубицький у значній частині майбутніх баяністів та стає передумовою її введення до виконавського репертуару.

Література

1. Алексеев И. Д. Методика преподавания игры на баяне / И. Д. Алексеев – М. : Музгиз, – 1961. – 156 с.
2. Баренбойм Л. А. Путь к музицированию / Л. А. Баренбойм. – 2-е изд. – Л. : Сов. композ., 1979. – 352 с.
3. Зубицкий В. Д. Диалог о времени и мастерстве / В. Д. Зубицкий, А. А. Семешко. – К. : Ассо-opus Publishers, 2003. – 40 с.

4. Мессиян О. Я отдаю предпочтение ритму... / О. Мессиян, К. Самюэль. – Музыкальная академия. – 2003. – № 3. – С. 214 – 220.

5. Нейгауз Г. Г. Об искусстве фортепианной игры: Записки педагога / Г. Г. Нейгауз. – 5-е изд. – М. : Музыка, 1988. – 240 с.

Голяка Геннадий

ДЕТСКАЯ МУЗЫКА И МУЗЫКА ДЛЯ ДЕТЕЙ ВЛАДИМИРА ЗУБИЦКОГО

В статье рассматривается детская музыка и музыка для детей современного украинского композитора Владимира Зубицкого. Материалом исследования стали циклы пьес: Детские сюиты № 1 та № 3 «Украинская» для баяна соло, музыка для ансамбля баянов («Украинские танцы») и оркестра баянов («Портреты композиторов»). В процессе методико-теоретического анализа выявляются особенности музыкального языка, новаторство фактурных решений, рассматриваются сложности исполнительских заданий.

Ключевые слова: баянный репертуар, музыка для детей, детские сюиты, ансамбль баянов, Владимир Зубицкий.

Golyaka Gennadiy

MUSIC FOR CHILDREN BY VOLODYMYR ZUBYTS'KY

The article deals with the music for children by modern Ukrainian composer and accordion-player Volodymyr Zubyts'ky. The collection of plays such as children's suite № 1 and № 3 «Ukrainian» («Ukrayins'ka») for accordion solo and «Ukrainian Dances» («Ukrayins'ki tantsi») for accordion ensemble and «Portraits of Composers» («Portrety kompozytoriv») for accordion orchestra have been chosen for the research. In the process of methodical and theoretical analysis the peculiarities of composer's musical language and innovations in composing are revealed as well as the difficulties of the performing tasks.

Key words: accordion repertoire, music for children, children suites, accordion ensemble, Volodymyr Zubyts'ky.